

בחזרה לעתיד

שוב משא ומתן בעייתי עם איראן

אמילי לנדאו

מאז הועבר "התיק האיראני" לידי מועצת הביטחון של האו"ם, שם הוא נדון מעל שנה, קיבלה המועצה כבר שתי החלטות על סנקציות נגד איראן נוכח סירובה המתמשך לקבל את דרישת הקהילה הבינלאומית להפסיק כל פעילות להעשרת אורניום. סירובה זה של איראן מתבטא לא רק בהמשך אלא אף בהאצת קצב העשרת האורניום. חודשיים לאחר החלטת מועצת הביטחון על הסבב השני של סנקציות נגד איראן, שהתקבלה בסוף מארס 2007, אושר (לא במפתיע) כי איראן אינה מצייתת עדיין להוראות המועצה ובכך נסללה הדרך לסבב שלישי של סנקציות. אולם במקום לחתור במהירות להחלטה על החרפתן, מסתמן כעת שינוי בגישה הבינלאומית כלפי איראן, באופן העלול להעניק לה יתרון ברור.

היה הפגישה שהתקיימה באנקרה בסוף אפריל 2007, בין חאווייר סולאנה מן האיחוד האירופי לבין עלי לריג'אני, נציג איראן למשא ומתן בנושא הגרעין. אף שאיראן עמדה בסירובה לדרישות הבינלאומיות, פגישה זו נועדה לבחון את הסיכוי לשוב אל שולחן המשא ומתן. העדות הבאה לשינוי המסתמן הגיעה באמצע מאי 2007, כאשר ראש הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית, ד"ר מוחמד אל-בראדעי הגיב לחדשות כי איראן מפעילה בהצלחה 1,300 סרכוזות (צנטריפוגות) בהסבירו כי ההיגיון שבסנקציות נוספות "נעקף על ידי האירועים". במקום להתייחס להתקדמות המפתיעה של איראן כהתפתחות שמחייבת נקיטת אמצעים קשים יותר נגדה, הוא טען כי הגיעה השעה דווקא לחדול מכל לחץ. על פי הגיונו של אל-בראדעי, אם כבר יש לאיראן יכולת כזו, ובאפשרותה לעבור בקרוב לייצור תעשייתי, אזי אין עוד כל סיבה לדרישת ההשעיה שעומדת בבסיס הסנקציות.

במהלך החודשיים האחרונים, שבו האיחוד האירופי והסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (IAEA) לזירה באופן משמעותי, ושוב הן מעודדות משא ומתן ואפשרות לעסקות חדשות עם איראן. לאחרונה הסכימה איראן לעבוד יחד עם ה-IAEA על מנת להבהיר כמה שאלות מפתח בנוגע לפעילויותיה בעבר שעדיין לא זכו לתשובה מספקת, כולל הסכמה להתיר את כניסתם של פקחי ה-IAEA למתקן באראק. נראה לכאורה כי אלה הן התפתחויות חיוביות, אולם הניסיון שנצבר משך כמעט חמש שנות התמודדות עם איראן מוכיח כי ההפך הוא הנכון. כך למשל איראן נשארה איתנה בהתנגדותה לדרישה שתשעה את כל פעילותה להעשרת אורניום. ההסבר היחיד שניתן להעלות על הדעת לנכונותה לשקול חזרה למשא ומתן הוא הערכתה כי ניתן להביא את הקהילה הבינלאומית לסגת מדרישה זו.

הסימן הראשון לשחיקה אפשרית בנחישות שהפגינה הקהילה הבינלאומית בעניין הסנקציות שהוטלו על איראן מסוף 2006 ועד לתחילת 2007,

ד"ר אמילי לנדאו,
חוקרת בכירה במכון
למחקרי ביטחון לאומי

הפגישה הראשונה בין סולאנה ללריג'אני, שתוארה על ידי שני הצדדים כ"חיובית", הובילה לפגישה שנייה, שהתקיימה במדריד ב-31 במאי. בפגישה זו נמסר כי לריג'אני הבטיח לסולאנה שהוא ידבר עם ה-IAEA על נגישות למידע ועל שיתוף פעולה. כך החל תהליך עם ה-IAEA, שהוביל להסכם ב-23 ביוני, בין אל-בראדעי ללריג'אני, בדבר גיבוש תוכנית פעולה לפתרון שאלות פתוחות בנושא תוכנית הגרעין של איראן. איראן רצתה להתנות את ההסכם בסיום מעורבותה של מועצת הביטחון של האו"ם ב"תיק הגרעין" של איראן; התחייבות כזאת לא הושגה ככל הנראה, אך פגישה שלישית בין סולאנה ללריג'אני התקיימה בליסבון למחרת היום.

אם לא די בעיתוי של פגישות אלה במקביל על מנת ללמוד על הקשר ביניהן, איראן גם הבהירה בצורה מפורשת שמבחינתה שני התהליכים – מול האיחוד האירופי מחד, וה-IAEA מאידך – קשורים קשר הדוק. כאשר נשאל אם נושא העשרת האורניום נדון בפגישת סולאנה-לריג'אני ב-24 ביוני, השיב חוסייני, דובר משרד החוץ של איראן, כי "הזמן לדין בסוגיית ההעשרה הגיע לקצו. השאלה עכשיו היא סוגיית ההכרה בזכותה של איראן להעשיר אורניום". הוא ציין כי בהתבסס על הערותיו של אל-בראדעי, הוא מצפה מן ה-5+1 (חמש החברות הקבועות במועצת הביטחון + גרמניה) להבין את המציאות ולהכיר בהישגים של איראן בתחום הגרעין. בדיונים עם אל-בראדעי שנועדו להבהיר את השאלות שלא נענו עדיין לגבי פעילויותיה של איראן בעבר, הבהיר חוסייני היטב כי תוצאת השיחות מותנית בתוצאות המשא ומתן עם סולאנה. כך, מבחינתה של איראן, כל עסקה עם ה-IAEA תלויה בהבנה שתושג עם האיחוד האירופי, ובסופו של דבר צריכה להתקבל גם על ידי החברות הקבועות במועצת הביטחון.

נראה שהכול נע אפוא בכיוון של הכרת הקהילה הבינלאומית ונכונותה לקבל רמה כלשהי (שלא הוגדרה עדיין) של העשרת אורניום על ידי איראן כבסיס לסבב חדש של משא ומתן. כבר ניתן למצוא

בתקשורת ניסיונות מצד דוברים שונים להכשיר את הקרקע להצדקת מה שתהיה נסיגה חמורה בעליל של הקהילה הבינלאומית מעמדתה הנוכחית: למשל, באמצעות הדגשת השוני בין העשרת אורניום ליישומים אזרחיים לבין העשרה לצרכים צבאיים, כאילו ניתן לשמור בנקל על הבחנה ברורה בין השתיים.

שלושה גורמים עיקריים סייעו למה שככל הנראה יהיה שיבה למשא ומתן בעייתי: א. התנגדותה הנחושה של איראן במשך השנתיים האחרונות היא שאפשרה לה להשיג התקדמות משמעותית בתוכנית הגרעין שלה שנתפסת היום כבלתי הפיכה; ב. הקהילה הבינלאומית אפשרה לזה לקרות בשל חוסר יכולתה להציג חזית מאוחדת ונחושה, ועל כן הגיבה עם מעט מדי נחישות, ומאוחר מדי; ג. איראן שבה לגישה המתוחכמת, שאותה הפגינה במיומנות כה רבה בעבר, המשלבת נחישות עם מעט שיתוף פעולה בהיבטים הפחות חשובים של תוכניתה, למען שמירת ההישגים החשובים יותר שהשיגה.

האופציה של משא ומתן יכולה הייתה להיות הדרך הטובה ביותר להמשיך ולהתמודד עם איראן, אילו הייתה זו מעוניינת באמת בעסקה. אולם אין לנו כל אינדיקציה לכך – הן בהתבסס על התנהגותה של איראן בעבר, בעת המשא ומתן עם מדינות ה-3+EU, הן בהתבסס על גישתה והתנהלותה מאז המשא ומתן ההוא. כל שאנו רואים הוא את איראן המתקדמת בעקביות ובנחישות בתוכניתה, ואת הקהילה הבינלאומית הנוטה עתה לקבל התקדמות זו ולשנות את גישתה. איראן למדה מהניסיון כי שיתוף פעולה כלשהו בנקודות קריטיות תורם רבות להפגת הנחישות של הקהילה הבינלאומית להתמודד עמה. נראה כי איראן היא הקובעת את כללי המשחק ומעצבת למעשה את תגובת המערב ולא להפך. הלך – האומלל מנקודת המבט המערבית – שתאמץ לעצמה כל מדינה החותרת ליכולת גרעינית צבאית, הוא, כי אם תתמיד בדרכה בנחישות, תביס את הקהילה הבינלאומית.

הנציג האירני למשא-ומתן על הגרעין, עלי לריג'אני